

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Synopses Omnes, Quæ in singulis Articulis tractatus hujusce de Præceptis
Decalogi habentur hic colliguntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

SYNOPSIS OMNES,

Quæ in singulis Articulis Tractatus hujusce de
Præceptis Decalogi habentur hic colliguntur.

QUESTIO I. Pag. 3

De Prolegomenis ad Præcepta
Decalogi.

ARTIC. I. ibid.

De Numero, Ordine, & Dispensabi-
litate Præceptorum Decalogi.

I. Præcepta Decalogi sunt Legum Sum-
ma, & Eptome. Tria prima, quæ
respicunt Dei cultum, dicuntur Prime
tabule; reliqua, quæ ad homines refe-
runtur, Secunda tabule appellantur.
II. His decem præceptis corde, ore, &
opere ad Deum, & ad homines ordi-
namur. III. Cur non plura enumeren-
tur, aut pauciora? IV. Quare dupli-
ci præcepto vetatur Adulterium, ac de-
siderare Uxores alienas, & non veta-
tur pariter duplici præcepto Homicidium,
ac desiderare mortem alterius? V. Num
possit Deus in præceptis Decalogi dispen-
sare? VI. Qua ratione dicatur aliquan-
do Deus in his præceptis dispensasse?

ARTIC. II. 5

Quanam via Præceptorum transgressio
possit de mortali in veniale
transire, & e contra?

I. Transgressio præceptorum Decalogi
secundum se, & ex genere suo est mor-
talis. II. Quid importet peccatum esse
ex genere suo mortale, & esse ex gene-
re suo veniale? III. Plures regula re-
censentur ad discernendum, num pecca-

tum ex genere suo sit mortale, an venia-
le? IV. Quomodo possit peccatum de se
mortale per accidens in veniale transire?
V. Undenam conjicere poteris, quod cum
imperfecta solum deliberatione, aut con-
sensu peccatum commiseris? VI. Num pec-
cet mortaliter, qui plene advertit ad ma-
litiæ objecti, præscindit tamen num ea
sit gravis, an levis? VII. Non quodvis
peccatum ex genere suo mortale potest
ratione parvitas materia transire per
accidens in veniale. VIII. Undenam men-
suranda sit hac in re materia parvitas,
aut magnitudo? IX. Materia, quæ tam
secundum se, quam relate ad finem a
Legislatore intentum est levis, non est
capax præcepti graviter obligantis. X.
Quid si dubitetur, an res præcepta levis
graviter conducat ad finem? XI. Quom-
plicitur possit peccatum de se, & ex genere
suo veniale per accidens in mortale transi-
re? XII. Quandoque contemptus rei le-
vis præceptæ est mortalis? Et quando
frequentia venialium est mortalis, ut patet
ad mortale disponens? XIII. Potest ot-
niale in mortale transire etiam ratione
conscientiæ erroneæ, aut perplexæ; Nec
non ratione scandali; aut per additi-
onem materia, quæ in unam gravem con-
lescat.

ARTIC. III. 11

Quinam ad præcepta teneantur?

I. Non est idem lege non obligari, & a
lege excusari. II. Pueri nulla lege obli-
gantur ante rationis usum. Postea ve-
ro legibus etiam Ecclesiasticis tenentur,
præterquam Jejunii, & Communionis,
quam-

quamvis ante pubertatem pœnas Ecclesiasticas non incurrant. III. Num possunt pueri Divinis assistere in loco interdito, aut introduci in Monasteria Monialium? IV. Quid si dubitetur, an usum rationis adepti sint? V. Quibus legibus teneantur Infideles, Amentes, Ebrii? Num amentes aequiparentur infantibus? VI. Nec amentes, nec ebrii cogendi sunt ad Missam audiendam die festo: Possunt autem probabiliter amentibus & infidelibus die festo injungi opera servilia. VII. Quibus legibus teneantur Peregrini, & Vagi? Num licitum sit recedere a loco, ubi est dies festus, ad exercenda opera servilia? Num debeat tunc mane audiri Sacrum? Num liceat egrediendi a loco, ubi jejunatur, mane sumere jentaculum? VIII. Probabiliter Peregrini non tenentur, secluso scandalo, legibus loci, ubi brevi morantur; (nisi eadem sint leges in proprio domicilio) tenentur tamen iis Vagi. IX. Leges autem juris communis servare tenentur peregrini, quamvis in Patria essent abrogata.

ARTICULUS IV. 15

De Intentione requisita ad observantiam præceptorum.

I. Ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio ponendi opus injunctum. II. Præcepto jejunii non satisfacit, qui invitus abstinet cibo. III. Satisfacit tamen præcepto restitutionis, qui pravo sine restituit; Et qui invitus restituit, licet præceptum non impleat, non tenetur tamen iterum restituere. IV. Non requiritur ad satisfaciendum præcepto intentio satisfaciendi per opus, quod ponitur; Non enim imponitur obedientia formalis, sed materialis. V. Num satisfaciat debito justitia, qui immemor debiti elemosynam largitur? VI. Num præcepto, aut voto satisfaciat ponens opus præceptum, sed positive nolens per illud satisfacere?

VII. Qui volens satisfacere per opus præceptum, quod ponit, mutata voluntate, nolit aliud opus ponere, requiritur ne, quod velit per illud opus satisfecisse; an satis est, quod sciat se satisfecisse? VIII. Qui audit Sacrum præceptum nolens per illud satisfacere, nec volens aliud audire, non transgreditur præceptum Ecclesiasticum, sed naturale.

ARTICULUS V. 20

De Impedimentis non apponendis observantiæ Præceptorum.

I. Diversimode quoad hoc in diversis præceptis ratiocinandum; inspiciendo num præceptum rigidius obliget? Num impedimentum sit proximum? Num necessitas sit gravior? II. Quenam defatigatio incompossibilis cum jejuniato liceat ipso die jejunii, aut pridie illius diei? III. Num tempore Interdicti privilegiarius teneatur sacrum audire? Et deentus in carcere num teneatur uti licentia egrediendi ad sacrum audiendum? IV. Quando nam possit quis iter arripere prævidens, quod non possit deinde die festo sacrum audire? V. Tenetur excommunicatus tollere impedimentum excommunicationis, ne possit in Paschate communicare; non tamen ut possit die festo sacrum audire. VI. Præceptum non solum obligat ad non apponenda impedimenta, sed etiam ad ea etiam pridie removenda.

ARTIC. VI. 22

De Ignorantia, Metu, & Dispensatione excusantibus a Præceptorum transgressione, ac de Impotentia excusante.

I. Ignorantia præcepti, seu inadvertentia, si non sit graviter culpabilis, excusatur a gravi culpa legis transgressorem. II. Ignorantia vincibilis dividitur in affectatam, crassam, seu supinam, &

levem. Præter ignorantiam vincibilem, seu consequentem, & invincibilem, seu antecedentem, datur ignorantia comitans, sive ea sit juris, sive facti, sive solius pœna. III. Ignorantia solius pœna excusat ab illa incurrenda, si hac sit extraordinaria. Ab ea tamen non excusat ignorantia crassa, supina, & affectata. IV. Eiusdem speciei est peccatum commissum ex ignorantia culpabili legis, ac scienter commissum. V. Ignorantia, quæ est graviter culpabilis respectu juris Divini, & Naturalis, aliquando non est graviter culpabilis respectu juris humani, quod non obligat adeo stricte. VI. Ignorantia etiam crassa pœna non petendi debitum excusat ab ea incurrenda, utpote imposta contra scienter operantes. VII. Meiis gravis non excusat a culpa, quando prohibetur res intrinsece mala, aut præcipitur res ex se connexa cum vita periculo; secus vero si connectatur per accidens. VIII. Excommunicatus vitandus potest ad mortem declinandam celebrare; non tamen confessiones auare, & absolvere. IX. Num liceat ob metum gravem simulare Matrimonium, illudque consummare? X. Num Carthusiani teneantur vesci carnibus in extrema necessitate? XI. Qui non potest totum præceptum implere, tenetur ad partem, quam potest, si ea sit notabilis, & dividua, & censeatur a Legislatore intentia. XII. Quandonam dispensatio obienta excuset a præcepti transgressione? XIII. Num possit Episcopus in lege Pontificia dispensare in casu occurrenti, sive quia necessitas urget, sive quia dubitatur, an res indigeat dispensatione?

QUÆSTIO II. 29

De Primo Decalogi Præcepto.

Unum cole Deum.

ARTICULUS I. ibid.

De Virtute Religionis.

I. Religio est virtus inter Morales præstantissima, quæ habet pro formali objecto cultum Divina excellentia præstantissimum. II. In quo differant virtutes Theologales a Moralibus? III. Quinam sint actus a virtute Religionis eliciti, & quinam imperati? IV. Primum Decalogi præceptum obligat ad actus Religionis externos, in quantum conjunctos cum internis. V. Ad quos actus externos Religionis obligat lex positiva, & lex naturalis? VI. Quandonam exercendi sunt actus Religionis?

ARTICULUS II. 31

De Virtute Theologica Fidei.

I. Per fidem, quæ virtus Theologica est, quid præcipiatur? II. Tria sunt præcepta fidei affirmativa, & duo negativa. III. Ad fidei confessionem quandonam teneamur? IV. Ad quid obliget præceptum negativum non negandi fidem exterius? V. Quando dubius in fide est infidelis? VI. Quinam dicantur Pagani? Quinam Judæi? Quinam Hæretici, Schismatici, & Apostata? VII. Quanam sit pertinacia ad hæresim requisita? VIII. Ad hæresim externam requiritur, ut signum externum de se sit significativum hæresis internæ, & ad incurrendas censuras debet esse actus exterior de se gravis. IX. Quanam communicatio cum Judæis, & Saracenis prohibeatur? X. Quid teneamur prestare erga Paganos? XI. Num liceat Catholicis de rebus fidei disputare?

AR.

ARTICULUS III. 35

De Spe, & Charitate.

I. *Contra spem Theologalem peccat tam qui præsumat propriis viribus beatitudinem supernaturalem obtinere, quam qui ex sola Dei misericordia sine propriis operationibus illam expectat.* II. *Duplex datur præceptum Spei, alterum Negativum non desperandi, nec præsumendi; alterum positivum idemidem sperandi.* III. *Qui post peccatum omittit actus fidei, ac Spei debitos, directe peccat contra virtutem Penitentia, qua prævious illos actus requirit.* IV. *Charitas debet super omnia Deum amare appreciative, non intensive.* V. *Duplex pariter est præceptum Charitatis; videlicet negativum non odio habendi, aut contemendi Deum, & Affirmativum amandi illum idemidem; Sed quamam frequentia?* VI. *Non datur materia parvas in odio Dei; sicut nec in Infidelitate.*

ARTIC. IV. 37

De Oratione, qua Deum colimus.

I. *Quanam a Deo in oratione petenda, in Oratione dominica discretissime recensentur.* II. *Oratio definitur, Petiitio decentium a Deo. Ea nobis præcipitur tum præcepto naturali, tum etiam positivo Divino, & Ecclesiastico.* III. *Triplex est Orationis effectus, mereri, satisfacere, & impetrare.* IV. *Etiam peccatoris oratio est impetratoria ex divina promissione, dummodo ille non petat, in quantum peccator est, videlicet aut mala, aut ad malum finem.* V. *Quid requiritur, ut Oratio impetret infallibiliter?* VI. *Oratio vocalis natura humana conformior est, quam mentalis, multis de causis.*

Pars II.

QUÆSTIO III. 39

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I. ibi.

Quinam ad horas Canonicas obligentur?

I. *Ad horas tenentur Clerici in Sacris constituti, Beneficarii, & Regulares Professi ad Chorum deputati.* II. *Plura requiruntur, ut Beneficiarius ad horas teneatur.* III. *Non tenetur ad horas Beneficiarius iis annis, quibus ob sterilitatem non recipit fructus a Beneficio.* IV. *Quid si Beneficium sit tenue? Et quodnam dicatur tenue?* V. *In dubio de tenuitate Beneficii, num deobligetur Beneficiarius totaliter, an partialiter? An vero absolute obligetur?* VI. *Praelatus regularis sub mortali tenetur efficere, ne Chorus desit. Quid tamen si non nisi quatuor, aut quinque Monachi sint in Monasterio?* VII. *Professi, & Moniales tenentur privatim officium recitare, si absint a Choro. Num sit probabilis sententia opposita?* VIII. *Probabiliter satisfacit obligationi horarum, qui illas recitavit mane, antequam ordinaretur in Sacris.* IX. *Excommunicatus quamvis fructus Beneficii non percipiat, adhuc ad horas obligatur. Quid de Degradato?* X. *Probabiliter excusantur ab horarum recitatione damnati ad irremes. Quid de inclusis in carcere terro? Quid de Uxoratis ex dispensatione Pontificis? Quid de maximo merore affectis?*

ARTIC. II. 43

Quodnam officium recitandum sit?

I. *Quinam possint horas recitare, & non ex Romano Breviario?* II. *Num recitandum sit privatim officium B. Virginis, & defunctorum, quando in Rubrica*

D d ca

ca praescribitur; praesertim die Commemorationis defunctorum? III. Num liceat Horas recitare idiomate Graeco, aut Hebraeo, vel vulgari? IV. Peccat graviter, qui semel unum officium pro alio notabiliter diverso, necnon qui sapius unum officium pro alio recitat. V. Rubricae servandae aliae sunt Praeceptiva, quae obligant sub mortali; aliae Directiva, quae non obligant sub mortali. VI. Si per errorem officium pro officio recitatum sit, corrigatur error, ubi deprehenditur. VII. Qui missam celebrat de Sancto, cuius festum in aliqua Ecclesia celebratur, potest probabiliter officium de eodem Sancto recitare. VIII. Quilibet potest sequi ritum socii, cum quo Horas recitat.

ARTIC. III. 46

Sub qua Culpa, & Poena officium sit recitandum?

I. Etiam qui semel officium omittit, peccat graviter. II. Num septem peccata committat, qui septem officii horas omittit, an vero unum dumtaxat? III. Quanam dicatur pars Officii notabilis, cuius omissio sit lethalis? IV. Qui omittit Horas, ad quas obligatur ratione Ordinis Sacri, & ratione Beneficii, probabiliter unum peccatum contra Religionem committit, cum onere restituendi fructus. V. Si dubites an partem officii omiseris, ad quid teneris? VI. Surdus, qui cum socio recitat, tenetur recitare, quae ipse non audit. VII. Potest alter ex sociis omnes Lectiones, Capitula, & Orationes recitare. VIII. Quando Beneficiarius omittens horas ad restitutionem fructuum tenetur?

ARTIC. IV. 49

Quo pacto recitandae sunt horae Canonicae?

I. In virtute Sanctae Obedientiae precipi-

tur, ut studiose, & devote, atque adaequum attentione, & intentione debita Officium recitetur. II. Pronunciatio debet esse de se audibilis, saltem ab ipso loquente. III. Debent posse audiri, quae socius pronunciat; non sunt tamen supplenda, quae per accidens non audiuntur; Secus si per se. IV. Quanam verborum mutilatio dicatur notabilis? V. Interruptio horarum, aut Psalmorum non pertinere possit ad culpam gravem? VI. Quanam attentio, & quanam intentio requiratur in officii recitatione? Num satisfaciat, qui solam habet attentionem externam? VII. Qui voluntarie distractus caret attentione debita, si sit Beneficiarius, licet graviter peccet, probabiliter tamen non tenetur fructus restituere. VIII. Num similis attentio, & intentio requiratur in auditione Missae praecipuae? IX. Probabiliter in virtute Obedientiae praecipitur solum actus studiosus externus.

ARTICULUS V. 53

De Tempore, Loco, & Situ recitationis Horarum.

I. Quodnam sit tempus, quo singula hora recitari debent? II. Num possit officium defunctorum recitari pridie Commemorationis Defunctorum? Et num etiam Litaniae, quando debent recitari? III. Peccat mortaliter, qui incipit recitare officium hodiernum paulo ante mediam noctem sequentem cum animo prosequendi illud post mediam noctem. IV. Qui mane recitavit totum officium circa ullam obligationem, si deinde meridie ordinetur, non tenetur repetere horas vespertinas. V. Deputati ad Chorum tenentur illud in Ecclesia recitare publice; alii vero possunt ubilibet privatim recitare; non tamen in locis, quae attentionem debitam impediunt, aut in locis immundis. VI. Non vacat veniali culpa recitare Horas aut decumbendo

QUÆSTIO IV. 58

De Dei Cultu per Adorationem.

ARTICULUS I. 59

De Adoratione Christi Domini, & Eucharistiæ.

do, aut cum sit parum decenti. VII. Num sit veniale recitare stando, aut sedendo, qua flexis genibus recitanda sum?

ARTIC. VI. 55

De Causis excusantibus ab Horarum recitatione.

I. Excusare solent ab Horarum recitatione Infirmetas, Gravis occupatio, Impotentia, & Dispensatio. II. Infirmetas ut excuset, debet esse gravis, itant recitatio valde noceat valetudini. III. In dubio an infirmitas sit huiusmodi, standum est iudicio Medici, aut Periti; sed quid si Medicus ipse dubitet? IV. Quanam a Doctoribus censeatur esse infirmitas gravis? Num aliquando excusetur ratione aegritudinis ab officio, qui potest missam celebrare? V. Qui excusatur a recitatione Horarum ob visum debilitatem, num peccet legendo diu Historias, & omitiendo officium? VI. Quanam dicatur occupatio gravis, qua excuset? Num aliquando Concionatores, & Confessarii excusentur? VII. Qui prouidet se vespere impediendum, num teneatur mane Vesperas recitare? VIII. Num excusentur ob moralem impotentiam, qui in irremediabilibus, aut in carcere detinentur? Num gravi morore perturbati, ac scrupulosi? IX. Num teneatur cæcus, aut carens Breviario recitare Psalmos Matutini, aut Horarum, quos solum scit memoriter. X. Qui nequit sine socio officium recitare, num teneatur illum procurare, ac etiam conducere? XI. Licite utitur dispensatione, qui a suo Episcopo, aut a suo Pralato regulari dispensatur ex causa rationabili, non tamen si dispensetur in perpetuum. XII. Beneficiatus non teneatur fructus restituere, si Horas ob impotentiam omitat; secus vero si eas omitat ex dispensatione Episcopi.

I. Adoratione Latriæ Christus Dominus adorandus; ita tamen, ut primario, & per se natura Divina adoretur, secundario vero, & concomitanter natura humana. II. Etiam Christi corpus in sepulchro adorandum erat adoratione Latriæ. III. Christus Dominus non orat pro nobis, sed misereatur nostri; orat tamen ejus Humanitas secundum voluntatem creatam. IV. Quamvis Humanitas Christi Domini secundum se per intellectum separata a Verbo adorari possit adoratione Hyperdulia; in praxi semper Christus Dominus adorari debet adoratione Latriæ. V. Crux adoratur adoratione Latriæ, non tamen adoratione absoluta, sed respectiva. Beata Virgo in praxi non adoratur adoratione Latriæ respectiva, quamvis etiam Christum tetigerit, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo. VI. Cur qualibet crux adoretur adoratione Latriæ, & non qualibet spina, lancea, clavus, &c., sed solum illa, qua Christum Dominum tetigerunt? VII. Eucharistia Sacramentum adoratur unica adoratione Latriæ, in aut primario Christus Dominus in eo contentus adoretur, & concomitanter species Sacramentales. VIII. Non vacat culpa adorare Hostiam consecratam conditionate, videlicet si sit consecrata; cum sit imprudens talis conditio. IX. Si appareat in Eucharistia infans, non videtur adorandus adoratione Latriæ; sed hac adoratione adoranda tunc est hostia consecrata.

ARTICULUS II. 62

De Adoratione Sanctorum, & Beatorum.

1. Vocantur Sancti, etiam qui sunt in vita, si sanctam vitam vivant. II. Debetur Sanctis Imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, ac Sanctis Angelis cultus religiosus, & Sacer, & adorari possunt adoratione dulcia. III. Sancti canonizati adorari possunt etiam cultu publico, hoc est ab Ecclesia instituto; alii vero cultu privato etiam coram aliis. IV. Etiam cultu publico adorari possunt qui ab Ecclesia habebantur ut Sancti, antequam a Leone III. institueretur Canonizatio. V. Juxta Ecclesie institutionem septem enumerantur cultus, quibus Sancti adorari possunt. VI. Quinam cultus Beatis exhiberi potest? Et quinam defunctis cum fama Sanctitatis? VII. Quid permittatur, & quid vetetur a Sede Apostolica erga defunctos cum fama Sanctitatis exhibere?

ARTIC. III. 64

De Adoratione Sacrarum Reliquiarum.

1. Quanam dicantur Reliquia Sanctorum? Vermes, in quos eorum carnes conversa sunt, non dicuntur Sacra Reliquia, licet materiam Sanctorum contineant. II. Reliquia adoranda sunt eadem adoratione, qua adorantur Persona, cujus sunt reliquia. III. Cur possit adorari adoratione laetitia Crux, qua tetigit Christum Dominum, & non pariter Asellus, qui etiam tetigit Christum Dominum? IV. Adorari possunt Sanctorum reliquia cultu privato, si de iis moralis certitudo, aut etiam probabilis conjectura habeatur. Ut adorentur tamen cultu publico, requiratur approbatio Pontificis, aut Episcopi. Sed quid si sint dubia? V. Quid si ali-

cujus Sancti corpus duobus in locis cum Episcoporum approbatione colatur? VI. Agni cerei adoratione laetitia adorandi sunt. Neque possunt minio, aut alio colore pingi; Neque cirra Simoniam vendi, nisi solum ratione materia. VII. Qui reliquias furatur, peccat peccato furti, & Sacrilegii, si grave damnum, & non levis injuria irrogetur.

ARTIC. IV. 66

De Adoratione Sacrarum Imaginum.

1. Imagines Sacrae, non secus ac Reliquia, adorantur adoratione respectiva per ordinem ad personam, quam representant. II. Sculptile, quod prohibetur a Deo, est Idololum. III. Deus, & Tres Personae representari, ac adorari non debent, nisi sub imaginibus ab Ecclesia deputatis. IV. Deus, & Angeli per quandam metaphoram sub corporis imaginibus adumbrantur. V. Sicut imagines, ita etiam Nomina Sacra honore, ac adoratione digna sunt. VI. Cur magis nonnulla eorundem Sanctorum imagines adorentur, quam alia. VII. Quomodo in VII. Synodo generali dicatur, minori adoratione colendam esse Christum imaginem, quam ipsum Christum? VIII. Magis Christus, quam ejus imago adoratur, non solum si imago adoretur secundum se, tanquam res sacra; sed etiam si adoretur adoratione respectiva, quatenus primario Christus, & concomitantur imago adoratur.

QUÆSTIO V. 68

De Superstitione.

ARTICULUS I. 69

De Superstitione universim, ac in specie Primo de Idololatria.

1. Superstitio est falsa Religio, qua vel crea-

creatura cultu divino, vel Deus cultu indebito adoratur. Utraque superstitio, sive ratione rei culta, sive ratione modi, quo Deus colitur, plures sub se species continet. II. Cultu indebito Deus adoratur, tam si colatur cultu falso, quam si cultu superfluo. III. Quando nam jejunare diebus Dominicis dicatur Dei cultus superstitiosus, aut superfluus, aut falsus? IV. Cultus superstitiosus falsus ex genere suo est mortale; Superfluus vero secundum se est peccatum veniale. V. Idololatria proprie dicta habetur, quando quis Creaturae tribuit honorem Deo debitum. VI. Censura Bullae Coena tunc incurritur ob Idololatriam, quando baptizatus internam simul, & externam Idololatriam committit cum errore intellectus, & pertinacia voluntatis. Ignorantia invincibilis, qua excusat ab haeresi, nequit ab Idololatria excusare.

ARTIC. II. 71

De Divinatione.

I. Divinatio est praenunciatio rerum occultarum ope demonis facta. II. Divinatio habetur vel cum expressa, vel cum tacita demonis invocatione; Eaque haberi potest, etiam si quis protestetur se nolle demonem invocare. III. Ars inveniendi furtum occultum, vel quid simile per Astrologiam est superstitiosa. IV. Divinatio per expressam demonis invocationem est multiplex, videlicet Oraculum, Praestigium, Necromantia, &c.: sicut est multiplex per demonis invocationem tacitam, ut Astrologia, Augurium, Omen, Chiromantia, &c. V. Sortilegium divinatorium de se est mortale. Quid de Consultorio, aut Divisorio? VI. Non datur materia parvitas in Divinatione. Multipliciter tamen saepe a mortali excusatur Divinatio, videlicet ratione ignorantia, curiositatis, joci, &c. VII. Eiusdem speciei sunt omnes divi-

nationes, sive fiant cum tacita, sive cum expressa demonis invocatione: Saepe tamen expressa invocatio annectitur aliis peccatis in Confessione explicandis. VIII. Quando nam liceat somnia, motus animalium, aut astra observare? IX. Physionomia quomodo liceat? Non licet tamen Aegyptios consulere, ut futurorum eventus predicant.

ARTIC. III. 74

De Vana Observatione.

I. In hoc differt Vana observatio a Divinatione, quod illa ordinetur ad aliquid obtinendum; haec vero ad aliquid cognoscendum. II. Saepe Vana observantia habetur solum cum tacita demonis invocatione, quamvis fiat protestatio, quod demonis concursus in ea re recusetur. III. Ea dividitur in Artem notoriam, in Observationem sanitatum, & Observationem eventuum. In quo haec differat a Divinatione? IV. Plura recensentur, quae non raro ponuntur, & tamen sunt superstitiosa. V. Quonam pacto possit quis aliquando in his vanis observationibus a mortali excusari? VI. Quanam observationes non sunt vanae, nec superstitiosae, sed licitae? VII. Quid de unguento armario? VIII. Unde dignosci possit, quod aliqua observatio non sit superstitiosa? IX. Quid si dubitetur num effectus aliquis sit superstitiosus, an naturalis? Aut si dubitetur num effectus praeternaturalis sit a Deo, an a demone?

ARTIC. IV. 77

De Magia.

I. Magia est ars operandi mira ope demonis. Differt Magia superstitiosa a naturali; quia haec operatur mira per causas naturales. II. In quo differat Magia a Vana observatione, a Maleficio,

ficio, & ab Incantatione? III. *Magia naturalis non est superstitiosa, sed Auctores, qui de illa pertractant, non raro plura superstitiosa permiscunt.* IV. *Naturalis a superstitiosa Magia discerni facile potest ex conditione Causarum, Operationis, & Effectus. Quoniam patet philtrea amatoria ad amorem, ac libidinem alliciant?* V. *Quanam arte demones familiares in annulis, aut phialis includantur?* VI. *Num vis fascinantia sit naturalis, an superstitiosa?*

ARTICULUS V. 79

De Maleficio.

I. *Maleficium est ars nocendi aliis ope demonis. Dividitur in Amatorium, & Veneficum; quod appellatur Veneficum.* II. *Remedia adversus maleficium alia sunt naturalia, alia Supernaturalia, alia Moralia.* III. *Num liceat a Maleficio petere, ut Maleficium dissolvat, si non constet, quod sine novo maleficio possit illud dissolvere?* IV. *Quid si constet posse illum quidem sine novo maleficio maleficium dissolvere, sed non esse illud dissoluturum sine novo maleficio?* V. *Licuum est dissolvere maleficium ponendo signa contraria, quibus positus expiret pactum cum demone.* VI. *Idque verum est, etiamsi per accidens inde sequatur alteri damnum; dummodo illud non sequatur ex actione demonis positiva. Sed quid si de hoc dubietur?* VII. *Quomodo gerere se debeat Confessarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?*

QUÆSTIO VI. 83

De Irreligiositate, & in specie de Sacrilégio, Blasphemia, & Tentatione Dei.

ARTIC. I. ibid.

De Sacrilégio.

I. *Sacrilégium est rei Sacra læsio. Triplex autem est, Personale, Locale, & Reale: Specialiter autem in Confessione aperienda sunt Sacrilégii species.* II. *Probabiliter tres ista Sacrilégii species sunt atomæ, non subalterna; itaui de consilio, non de præcepto explicandus sit in confessione modus Sacrilégii, tanquam circumstantia aggravans.* III. *Quanam Persona dicatur Sacra, itaui eam lædens Sacrilégium committat?* IV. *Per læsionem Personæ Sacra quadrupliciter committitur Sacrilégium; iniiciendo manus violentas, perducendo ad tribunal sæculare, subiciendo oneribus veltigalium, & per actiones venereas.* V. *Novitius non habens votum castitatis non est sacrilégus, si carnaliter peccet. Quid de habente hoc votum, si alios inducat ad peccandum carnaliter? Quid de Sacerdote Græco, si peccet contra castitatem?* VI. *Communius docent contra nonnullos, fractionem cuiuscumque voti esse sacrilégam.* VII. *Quare non sint sacriléga omnia peccata Personæ Sacre, sed solum peccatum contra castitatem?* VIII. *Quare percussio Clerici habentis primam Tonsuram, & Novitii sit sacriléga, & non sit sacrilégum peccatum istorum contra castitatem?* IX. *Quanam dicatur locus sacer, cuius violatio sit Sacrilégium?* X. *Latus patet locus sacer relate ad effectum gaudendi immunitate, quam relate ad effectum constituendi furtum, verbi gratia, sacrilégum.* XI. *Locus sacer violatur per illas dumtaxat actiones, quæ in locis Sacris immunitati Religionis prohibentur, puta per effusionem sanguinis, vel seminis, si delicta sint publica, per*

extractionem violentam e loco Sacro, per mercatus, convivia, farta, &c. XII. Est sacrilegium furium sacri de sacro, Sacri de non Sacro, & non sacri de Sacro, si res non sacra sit in Ecclesia custodia causa, aut illi commodata. XIII. Num sit Sacrilegium furari aliquid e Sacristia? Non est sacrilegium furari aliquid e Claustris Religiosorum, aut ex Oratoriiis privatis. Quid de furto in Oratoriiis Xenodochiorum, & Eremitiorum? XIV. Nomine rei Sacra veniunt Sacramenta, ornamenta Ecclesia benedicta, bona Ecclesia, & similia. Non tamen Tempus, & locus; unde de se non est Sacrilegium peccare die festo, aut in Ecclesia. XV. Est Sacrilegium concupiscere copulam habendam in Ecclesia; sed non est Sacrilegium in Ecclesia concupiscere copulam habendam extra Ecclesiam. Actus turpes si in Ecclesia committantur, explicandum est in Confessione. XVI. Multipliciter Sacrilegium reale committi potest; praesertim si quis abutatur aut rebus, aut verbis sacris, si irreverenter officium recitetur, si imagines Sacrae, vel Reliquia male habeantur, &c.

ARTICULUS II.

De Blasphemia.

I. Blasphemia proprie solis verbis, non vero factis contumeliosis exhibetur contra Deum, aut Sanctos, sive mente, sive ore, sive scripto. II. Non datur materiae parvitas in blasphemia, etiamsi joci gratia proferatur. III. Ex consuetudine sine plena advertentia blasphemare non vacat culpa lethali. IV. Blasphemia hereticalis continet haesim, seu quod articulo fidei directe opponitur; secus vero Blasphemia simplex. Hereticalis aut tollit a Deo quod habet, aut per contumeliam tribuit Deo, quod non habet. V. Simplex Blasphemia est quadruplicis generis, Enunciativa, De-

testativa, Irrisoria, & Juratoria. VI. Probabiliter non differunt specie Blasphemia in Deum, & Blasphemia in Beatam Virginem, & in Sanctos; nisi proferrantur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam. VII. Qui maledicit creaturis, inquantum Creatura Dei sunt, profecto blasphemat; sicut qui rebus sacris maledicit: Quid si quis creaturis irrationabilibus maledicat? Et quid si tempori, pluvia, ventis? VIII. Discutiuntur plures formulae, quae frequenter usurpantur, num sint Blasphemiae. IX. Quid de formula illa conditionata, Deum abnego, si res non ita se habet? Quid de illa, Per vitam Dei? aut de illa alia, Corpo di Dio con voi? X. In dubio, an formula aliqua sit blasphemata, non est talis censenda. XI. Blasphemi denunciandi sunt (si Blasphemia sit hereticalis) intra sex dies a notitia, sub poena Excommunicationis lata sententia.

ARTIC. III. 91

De Tentatione Dei.

I. Tentatio secundum se alia est Probationis, alia Inductionis. Ad primum genus spectat tentatio Dei, quippe quae est Probatio alicujus divini Atributi modis indebitis. II. Expressa Dei tentatio habetur, si directe intenditur experimentum de aliqua Dei perfectione. Tacita vero habetur, quando sine tali expressa intentione aliquid ad id ordinatur. III. Tentatio Dei ex genere suo est peccatum lethale; cum gravem irreverentiam erga Deum importet. IV. In lege veteri praecipiebantur a Deo nonnulla purificationes, itant miraculis innocentia alicujus detegeretur; At in nova lege prohibentur. V. Tentat Deum, qui miraculum ab eo petit citra necessitatem, aut Dei impulsus; Sicut etiam qui ex curiositate vult experiri opus aliquod supernaturale. VI. Poterit aliquando Tentatio

tio Dei a mortali excusari, si aut desit plena deliberatio, aut deur materia parvitas.

QUÆSTIO VII. 94

De Secundo Decalogi Præcepto

Non assumendi in vanum Dei Nomen.

ARTIC. I. 94

Quid, & Quotuplex sit Juramentum?

I. Juramentum est Divini testimonii invocatio ad fidem faciendam; seu invocatio Dei in testem. Invocatur autem Deus in testem vel explicite, vel implicite; ut quando juratur per Creaturas, quatenus in iis Deus relucet. II. Juramentum fieri potest verbo, nuntio, facto, scriptura, & mentaliter. III. Jurans per falsos Deos vere non jurat. IV. Num sint juratoria hæc verba, Per fidem meam, Per conscientiam meam, Per fidem boni Christiani, Sacerdotis, &c. V. In dubio num formula sit juratoria, quid in foro externo judicandum, & quid in interno? VI. Jurans per suam barbam, vestem, aut alias res viles, in quibus divinitas specialiter non relucet, vere non jurat. VII. Quid si quis usurpet formulas juratorias, nesciat tamen, quid sit juramentum, ut pueri, rudes, & muliercula? Quomodo Confessarii cum istis se gerere debent? VIII. Hæc verba, Coram Deo loquor, Deus vider meam conscientiam, enunciative prolata non sunt juramentum; secus vero prolata invocative. IX. Rustici passim dicentes, Per Deum, Per Corpus Christi, raro jurant, sed vel blasphemant, si adversus Deum indignentur, vel peccant contra charitatem, si adversus homines indignentur. X. Jurans, Per hanc Crucem, nullam signando Crucem, vere non jurat. XI. Jura-

mentum aliud Assertorium, aliud Promissorium, quod vel est Absolutum, vel Conditionatum, vel Penale. XII. Per Juramentum Invocatorium, seu Constitutum Deus invocatur ut testis; Per Execratorium, seu Imprecativum invocatur etiam ut Vindex: Omnia autem juramenta censentur esse ejusdem speciei. XIII. Juramentum Comminatorium (puta, Per Deum te occidam) vel reducitur ad Promissorium, vel ad Execratorium.

ARTIC. II. 97

De Conditionibus requisitis ad licite jurandum.

I. Tres sunt juramenti liciti comites, Veritas, Justitia, & Judicium; jurari enim nequit, nisi de re, qua satis probabiliter putatur vera; item de re honesta, & ex necessitate. Si quis juret se venialiter peccaturum, num peccet mortaliter? II. Gravius peccatum est jurare se mentiurum sine animo ponendi mendacium, quam jurare cum tali animo. III. Pejerat, qui rem dubiam asserit cum juramento. IV. Ad licite jurandum privatim satis est certitudo moralis de rei veritate; at ad jurandum in judicio requiritur notitia de visu, & presentia. V. Quamvis jurans se positurum rem levem graviter peccet, si tunc non habeat animum illam ponendi, non peccat tamen graviter, si deinde illam non ponat. VI. Mater, qua juramento comminatorio jurat se punituram filium, peccat graviter, si non punit, quando punitio est justa, & gravis. VII. Non dicitur esse universim juramentum falsum, sed temerarium, quando quis jurat se positurum rem illicitam, puta homicidium: Sicut etiam quando quis jurat se, verbi gratia, patrassse homicidium, ordinando hoc peccatum jactantia ad alios scandalizandos. VIII. Si Sortes puce aliquid esse verum, quod tu scis esse

esse falsum, non poteris inducere illum ad jurandum hoc, quod materialiter est falsum.

ARTIC. III. 100

De Materia Juramenti.

I. Juramenti promissorii materia debet esse res licita, possibilis, honesta, & non indifferens, nec impeditiva majoris boni. II. Si jures in obsequium Dei ducturum Uxorem, ad id non teneris; Secus vero si id jures in gratiam feminæ, quam vis ducere. III. Qui rem bonam, puta jejunium, jurat ob finem malum, ad illam non tenetur; Secus vero si illam jurat ob finem bonum, quamvis hic per peccatum assequendus sit. IV. Secunda sponsalia jurata, etiam dissolutis prioribus sponsalibus, non obligant. V. Promissio facta pro turpi facinore patrando, num eo patrato obliget? VI. Promissio prodiga num obliget ad totum? num ad partem, in qua non sit prodigalitas? Num simpliciter non obliget? VII. Juramentum non obligat ad ponendum, quod lege etiam civili vetatur; obligat tamen ad id, quod lege civili non prohibetur, sed permittitur in favorem jurantis. VIII. Juramentum de non acceptando Episcopatu, si fiat ex affectu humilitatis, validum est; secus vero si fiat ad declinandas curas Episcopales.

ARTIC. IV. 102

De Juramenti Obligatione.

I. Qui jurat sine animo jurandi, secundum se peccat graviter: sicut etiam qui jurat sine mentione se obligandi. II. Quandoam possit sine mendacio, & perjurio quis jurare, utendo equivocatione, aut restrictione non pure mentali, siue locutione materiali? III. Juramentum, sicut & votum, non obligat, si do-

Part II.

lus, aut error dans illi causam versetur circa substantiam rei, aut circa circumstantias notabiles, quæ in ipsam rei substantiam redundant; secus vero si versetur circa circumstantias parvi ponderis. IV. Est pariter invalidum juramentum, & votum, si error dans causam contractui versetur circa causam finalem. (quod verum est, etiamsi error sit concomitans,) non tamen si error incidat in contractum, & versetur circa causam impulsivam. V. Error tamen circa qualitates magni ponderis, & circa causam finalem non invalidat Professionem Religiosam; sicut nec matrimonium, aut susceptionem Ordinis Sacri, nisi exprimitur. VI. Qui juravit, vel vovit, & dubitat an habuerit animum se obligandi, probabiliter obligatur. Qui tamen juravit se non lusurum, præscindendo a lusu moderato, vel immoderato, poterit lusu moderato ludere. VII. Juramentum metu extortum obligat pro foro interno, non pro externo. Et nisi a Pralato ex justa causa relaxetur, poni debet, quantumvis arduum sit, quod juratum est, si circa culpam poni potest. VIII. Matrimonium, & votum extorta metu gravi injusto ideo sunt irrita, quia jure Ecclesiastico irritantur; Juramentum tamen hujusmodi ab Ecclesia non irritatur.

ARTICULUS V.

Quomodo quædam celebriora Juramenta interpretanda sint.

I. Prima regula servanda, quod juramentum, quantum fieri potest, minus obliget servata verborum proprietate. Altera, quod cadens supra promissionem, hujus naturam sequatur. II. Juramentum de non ludendo secundum se intelligitur de ludo illicito. III. Qui jurat se solviturum debita intra mensem, prorogato tempore de consensu creditoris, non tenetur amplius vi juramenti. IV. Juramentum

E c tum

rum Medicorum de non visitandis post
terium diem infirmis, nisi confessionem
promiserint, quomodo intelligendum est?
v. Si quis jurat se ducturum Bertam
divitem, & sanam, non tenetur eam du-
cere, si incidat in gravem aegritudinem,
& paupertatem. vi. Qui promittit ali-
quid Titio cum juramento, non tenetur,
si ille fiat ingratus, aut frangat fidem
datam. vii. Si quis juratus promittat
aliquid absenti, potest promissionem revo-
care, antequam accipietur. Pariformi-
ter discurrendum de pluribus aliis jura-
mentis, quae passim fiunt.

ARTIC. VI. 108

Quomodo tollatur juramenti
obligatio?

I. Juramenti obligatio impeditur aut
per legem irritantem contractum, aut
per legem prohibentem contractus jurati
executionem. II. Tollitur vero juramen-
ti obligatio aut per cessationem causae prin-
cipalis, aut per mutationem materiae,
aut per irritationem, aut per commuta-
tionem, aut per relaxationem. Et eadem
est ratio de Voto. III. Cessat juramen-
ti, & voti obligatio, si superveniat nota-
bilis mutatio, quae praevisa non jurasses,
aut vovisses. Sed quid si dubietur,
an sit hujusmodi mutatio, quae super-
venit? IV. Quanam possint, & quomo-
do juramenta, ac vota irritare. IV. Quid
interfit inter irritationem, & dispensa-
tionem voti, ac relaxationem juramen-
ti? VI. Quanam vota, aut juramenta
filiorum possit Pater irritare? Num et-
iam id possit mater? Quanam servorum
juramenta possit Dominus irritare?
VII. Quanam possit Uxor juramenta
Mariti irritare, aut Uxor Mariti?
VIII. Superiores Regulares quanam vo-
ta, & juramenta subditorum irritare
possint? Pontifex Regularium vota potest
irritare, saecularium vero potest solum
dispensare. Quid hac in re possint Ab-

batisse? Quid de novitiis? IX. Quanam
possit juramenta relaxare, ac vota di-
spensare? Et quanam causa ad id re-
quiratur? X. Voti vinculum est fortius
vinculo juramenti; unde reservato voto,
verbi gratia castitatis, non eatenus refer-
vatur tale juramentum. XI. Qui potest
vota, & juramenta commutare, non ea-
tenus potest dispensare in illis; quan-
vis e converso qui potest dispensare,
potest etiam vota jurata commutare.
XII. Ipse vovens, & jurans potest vo-
tum, & juramentum, si non sint refer-
vata, commutare in melius, & proba-
biliter etiam in evidenter aequale; jurans
tamen, aut vovens in favorem alte-
rius nequit ea, si sint acceptata, com-
mutare.

ARTIC. VII. 116

De Perjurio, ac de assuetio ad
jurandum.

I. Perjurium presse sumptum est jura-
mentum, cui deest veritas; late vero
sumptum est, cui deest iudicium, &
justitia, seu necessitas, & honestas.
Est perjurium peccatum gravius homici-
dio. II. Estque pariter peccatum
gravius homicidio, nullum tempus
velle dicare divino cultui. III. Consue-
tudo conjungendi juramentum cum men-
dacio sub mortali tollenda est. Immo
mortaliter peccat, qui cum hac consue-
tudine inadvertenter jurat cum proximo
periculo pejerandi; etiam si tunc juret
verum. IV. Quanam remedia adhiberi
possint ad evellendam jurandi con-
suetudinem? V. Ut mortaliter peccet,
qui assuetus juramentis hic, & nunc
jurat, debet advertere ad obligatio-
nem, quam habet evellendi talem con-
suetudinem, aut ad periculum proximum
pejerandi. Quonam pacto hac peccata
in confessione aperienda? Et quando
negari debet absolutio?

ARTIC. VIII. 117

De Adjuratione.

i. Adjuratio vel est Imperativa, ut erga demones, vel Obsecrativa, ut erga Deum. *ii.* Obsecrativa est actus laicæ, sicut invocatio Dei; Est actus Dulia, si fiat invocatio Sanctorum; Et Hyperdulia, si Beata Virginis. Quando autem fit per alias creaturas, non est actus Religionis. *iii.* Creatura irrationalis adjuratur improprie, quatenus obediunt Creatori. *iv.* Per orationem petimus aliquid a Deo; Per Adjurationem petimus aliquid propter Deum. *v.* Differt Adjuratio a juramento; quia per illam adducitur Deus non ut testis, sed ut ejus amore, vel timore aliquid obtineatur. Requirit tamen Adjuratio tres illos juramenti Comites, Veritatem, Justitiam, & Judicium. *vi.* Quibus liceat demones adjurare adjuratione imperativa? Num etiam laicus possit exorcizare publice citra mortale? *vii.* Vis expellendi demones per exorcismos est ex opere operato. *viii.* Privata Adjuratio adversus demones cuilibet est licita. *ix.* Quid possint, aut non possint Exorcista a demone interrogare? *x.* Videtur mortale creaturas irracionales exorcizare directe. Indirecte adjurari possunt, vel adjuratione deprecativa, prout moventur a Deo, vel imperativa, prout moventur a demone.

QUÆSTIO VIII. 102

De Voto.

ARTIC. I. 120

Quid, & Quotuplex sit Votum?

1. Votum est promissio deliberata facta Deo de meliori bono. *ii.* Differt a proposito,

quippe quod non est obligatorium, saltem sub gravi. *iii.* Si votum fiat cum semiplena deliberatione, non obligat. Quid si dubitetur, an deliberatio fuerit plena? *iv.* Ad votum sufficit voluntas implicita illud emittendi; ut in suscipiente Ordines Sacros; Qui si nolit vivere castitatem, adhuc ad illam obligatur, saltem ex statuto Ecclesia, & est sacrilegus, si adversus illam peccet. *v.* Qui invalide suscipit Ordines Sacros, ad castitatem non tenetur: Secus vero qui invalide in Religione profectus. *vi.* Soli Deo votum fieri potest, Deipara vero, & Sanctis, quatenus Deus in iis inhabitat. *vii.* In quo sensu votum est de meliori bono? *viii.* Vinculum voti est fortius vinculo juramenti promissorii. *ix.* Votum invalidum per ratificationem non revalidatur, si ejus invaliditas ignoretur. Quid si quis dubitet, an voluerit per ratificationem novum votum emittere? *x.* Multipliciter dividitur votum; præsertim in Solemne, & Simplex: Solemne emittitur in susceptione Ordinis Sacri, & in Professione Religiosa, & irritat matrimonium; Quod pariter irritat Votum simplex in Societate Jesu. *xi.* Per votum pœnale, putanon blasphemandi sub pœna jejunandi, ut plurimum duo promittuntur Deo; Id tamen pendet ex intentione votantis.

ARTIC. II. 123

De Materia, & Obligatione Voti.

1. Quando materia voti partim est apta, partim inepta, vovens ad nihil tenetur, si utramque materiam vovit per modum unius; secus si per modum plurium. *ii.* Quamdiu differri possit voti adimpletio, præsertim si sit de Religione ingredienda? *iii.* Num possit emitti votum cum intentione, quod solum obliget sub levi in materia gravi, & sub gravi in materia levi? *iv.* Quando nam materia levis ex circumstantia evadit gravis? *v.* Num peccet

E c z acc

et graviter, qui saepe violat votum in materia levi? VI. Peccatne mortaliter, qui eodem die violat plurima vota diversa, quorum singula sunt de re levi? VII. Cessat voti obligatio, facta, aut deprehensa notabili mutatione, qua si fuisset pravis, votum non fuisset emissum.

ARTIC. III.

125

Quonam pacto tolli possit obligatio Voti per dispensationem?

I. Potest Episcopus in omnibus votis suorum subditorum dispensare, nisi expresse a Pontifice nonnulla reserventur; ut de facto quinque reservantur Pontifici. II. In dubio an votum sit Pontifici reservatum, potest dispensare Episcopus; sicut etiam in dubio an egeat dispensatione. III. Pariter potest Episcopus in votis Pontifici reservatis dispensare in casu necessitatis, quando periculum gravis damni esset in mora. IV. Sicut etiam probabiliter id potest, si votum reservatum sit emissum ex metu levi; Aut si votum castitatis sit ad tempus, aut non sit perfecta castitatis. V. Potest Episcopus dispensare in voto penali castitatis relate ad penam, qua est accessoria; Et in voto suscipiendi Ordines Sacros. VI. Facta a Pontifice commutatione Voti sibi reservati, potest Episcopus dispensare in materia subrogata. VII. Si votum sit disjunctivum, antequam eligatur pars reservata, potest in illo Episcopus dispensare. VIII. Potest etiam dispensare in differenda executione voti Religionis; & in voto ingrediendi Ordinem Militarem, dempto Ordine Sancti Joannis Hierosolymitani. IX. Pariter dispensare potest in votis factis in favorem alterius, si nondum sunt acceptata; Si tamen sint acceptata, tunc solum probabiliter potest dispensare, quando emissa sunt principaliter in honorem Dei, & secularia in favorem alterius. X. Itidem

vota reservata, si sint conditionata, (& probabiliter etiam post conditionem purificatam) dispensari possunt ab Episcopo. XI. Habens potestatem commutandi vota, aut in iis dispensandi, potest illam secummet exercere. XII. Habens facultatem dispensandi in Votis num. possit eatenus juramenta relaxare? XIII. Quenam dicatur causa justa ad dispensandum in Votis?

QUÆSTIO IX.

129

De tertio Decalogi Præcepto.

Diem Sabbati sanctifices.

ARTICULUS I.

130

De Abstinencia ab operibus servilibus die festo.

I. Non est speciale peccatum die festo peccare, & diabolo inservire; sed est peccatum opera servilia exercere. Sunt autem servilia opera non solum qua a servis communiter exerceri solent, sed etiam qua servis, & liberis solent esse communia, ita ut usus, & consuetudo habeat pro servilibus. II. Prohibentur servilia, etiamsi gratis, & sine labore exercentur; & permittuntur liberalia, etiamsi ob stipendium, & cum labore fiant. III. Permittitur transcribere etiam notas musicas, non tamen lineas his notis subjectas ducere. Licitum etiam est Typographo characteres ordinare, rationes dati, & accepti facere, & transcribere. IV. Probabiliter licet etiam delineare, & sine magno apparatu pingere; Immo etiam acu pingere. V. Permittitur etiam probabiliter piscari, & venari sine magno apparatu, ac labore. VI. Pariter permittuntur praelationes, artes militares, & ars digladiandi. VII. Ars sculptoria censetur servilis, sive in ligno, sive in marmore, aut creta sculptur. VIII. Licitum est iter facere etiam in

lectica, qua portetur ab hominibus. IX. Non licet ducere iumenta, aut currus onustos, si cum magno labore onera iis imponenda sunt. Qui vero comitantur iumenta onusta, raro peccant mortaliter; quia raro ultra spatium duarum horarum in imponendis oneribus laborant. X. Idem dicendum de iis, qui ducunt animalia, quae in pistrino molunt, ac de iis, qui exercent opus distillandi; aut frumentum cribro eventilatum manibus purgant. XI. Num liceat Infidelibus injungere die festo opera servilia?

ARTIC. II. 132

De Operibus forensibus vetitis die festo.

I. Prohibetur die festo Mercatus, Judicium forense, & Juramentum. II. Nomine mercatus veniunt Nundinae universales, & particulares, necnon actus mercandi. Quid tamen permittitur ex consuetudine? III. Nomine Judicii forensis venit strepens judicialis; itaque actus judiciales sine invalidi, nisi necessitas, aut pietas aliud suadeat. IV. Sententia excommunicationis nec irritatur, nec prohibetur; Sicut neque aliae sententiae, & actiones, quae strepitum judiciale non requirunt: Probabiliter tamen licita est Appellatio. V. Nomine Juramenti, quod prohibetur die festo, venit juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus. VI. Pluribus de causis aut licent opera forensia, ac servilia die festo, aut non est mortale ea exercere; Praesertim ratione necessitatis, consuetudinis, dispensationis, aut parvitas materia. VII. Quid de sutoribus laborantibus die festo? VIII. In dubio an detur necessitas, aut consuetudo approbata, petenda est dispensatio: Secus tamen si probabile sit dari necessitatem, aut consuetudinem, & scandalum vitetur. IX. Est sufficiens causa excusans timor gravis damni, & amissio ingentis lucri. X. Num possit quis

ad orium vitandum laborare, saltem ad sublevandam alicujus gravem necessitatem? Num possint ea fieri die festo, quae ad cultum divinum spectant? XI. Quanam sit parvitas materia in operibus servilibus; quanam in forensibus, quae a mortali excuset? XII. Plurimi ex consuetudine a Doctoribus excusantur. Quid de barbitonsoribus, & sutoribus? Quid si de consuetudine dubitetur? XIII. Demum excusat dispensatio, quam data justa causa potest etiam Vicarius Generalis ex speciali mandato concedere; Immo etiam Parochus; qui potest etiam in jejuniis dispensare. Pralati Regulares dispensare possunt cum subditis suis, non cum famulis secularibus.

ARTIC. III. 137

De Missa die festo audienda.

I. Probabiliter satisfacit praecepto de missa audienda, qui successive duas missas partes audit, quamvis ordine inverso. II. Num partem missae notabilem omitat, qui incipit illam audire post Evangelium? Aut qui per breve tempus abest, dum fit aut Consecratio, aut Communio? III. Quanam dicatur praesentia moralis requisita ad satisfaciendum praecepto audiendi missam? IV. Non satisfacit, qui toto tempore missae confitetur peccata sua. V. Praesentia moralis haberi potest aliquando, etiam si audiens missam sit extra Ecclesiam; & potest non haberi, etiam si sit intra Ecclesiam. Quid si inter fenestram domus, e qua auditur Missa, & Ecclesiam intercedat via publica? VI. Missa in Oratoriis privatis Magnatum a quibusdam familiaribus die festo audiri potest, itaque non tenentur illam in Ecclesia audire? VII. Excusat ab audienda missa Impotentia, Censura, Consuetudo, & dispensatio. Impotentia habetur ab eo, qui sine gravi incommodo illam audire non potest. Quid

si lucrum ingens amitteret? VIII. Num excusetur puella, qua credit se ab adolescente lascivo concupiscendam, si domo egrediatur? IX. Num teneatur privilegiarius missam audire tempore Interdicti? Et quid de detentio in carcere, si facile potest facultatem egrediendi obtinere? X. Excusantur viduae, & similes, ubi est consuetudo, quod per aliquod tempus domo non egrediantur post mortem mariti: Sic etiam nubiles, pauperes, &c. XI. Num peregrinus teneatur missam audire, ubi est festum municipale, si per viginti dies circiter ibi sit commoraturus? XII. Num possit quis die Sabbati ire venatum, si die dominico non possit audire Sacrum?

QUÆSTIO X. 43

De Jejunio.

ARTICULUS I.

À quibus cibis abstinendum die jejunii? Et an. etiam a potu?

I. Quenam animantia, qua extra aquam vivunt, non prohibeantur? II. Num laridum, & sagimen inter lacticia numerentur? Quid de intestinis animalium? III. Num lacticia, qua ex evidenti totius Ecclesie consuetudine obligatoria prohibentur in Quadragesima, pariter in aliis vigiliis prohibeantur? IV. Dispensatus ad carnes, & non ob virium imbecillitatem, num teneatur ad unicam comestionem die jejunii? V. Num dispensatus ad carnes, quo die ab iis abstinet, ad unicam comestionem teneatur? VI. Utrum die jejunii liceat vinum bibere in fraudem jejunii ad vires reficiendas? VII. Num liceat comedere, & bibere ob delectationem, & non ad satietatem? VIII. Quinam universim dicatur potus usualis, a quo jejunium non frangatur? Num cerussa, num a

qua saccharo, & aromatibus condita? Num Chocolata?

ARTICULUS II. 148

De unica Refectione, ac de ejus Hora.

I. Ex consuetudine, non ex lege scripta tenemur die jejunii ad unicam dumtaxat refectionem: Et ex consuetudine etiam permittitur refectiuncula. II. Qui bis comedit die jejunii, si iterum comedat, non peccat amplius; At si comederet carnes, peccat toties, quoties iterum illas comedit. III. Qui inculpabiliter bis comedit, num teneatur non amplius comedere? IV. Ut refectio dicatur moraliter unica, quantum temporis intercedere potest inter plures refectiones? Num possit vespere comedere, qui mane carni notabili parte refectionis? V. Hora refectionis, qua olim erat ad Solis occasum, & deinde ad Tertiam post meridiem, nunc temporis est ad meridiem. VI. Quid si anticipetur hora comestionis sine causa, aut privilegio per horam ante meridiem?

ARTIC. III. 150

De Refectiuncula.

I. Varie opinantur Doctores circa quantitatem cibi in Refectiuncula; Omnium benignissima, & usu recepta opinio est, quod ea sit octo unciarum. II. In per-vigilia Nativitatis Domini refectiuncula potest esse duplo major; & in iis Regionibus, ubi est consuetudo sumendi triplo majorem, immo etiam in vigilia Paschatis, & Pentecostes servari illa licite potest. III. Num possit in refectiuncula sumi exigua pars piscis majoris? IV. Licetne sex uncias panis cum duabus uncias liquoris amygdalini coquere, & sumere pro jejunio? V. Num liceat sine causa cantinam sumere mane, rejecta in Vesp-

trās cenā? VI. Non licet diluculo jentaculum sumere, & ad meridiem, seu ad Vesperas cenare.

ARTIC. IV. 152

De Obligatione Jejunii, & non cooperandi cum aliis in illius fractione.

I. Jejunium Quadragesimale non est de jure divino, sed jam inde ab Apostolis in Ecclesia praeceptum. II. Consuetudine plura jejunia in Ecclesia introducta sunt, & plura abrogata. Num Regulares teneantur ad jejunia consuetudine alicubi introducta? III. Quando nam frangens jejunium, ad quod ex pluribus titulis obligatur, plura peccata committat? IV. Num Franciscanus ad jejunia sua Regula obligetur ante vigesimum primum aetatis annum? V. Lex jejunii obligat etiam ad non cooperandum cum aliis in ejus fractione. VI. Num liceat invitare, ac offerre carnes parato jejunium frangere, non quidem absolute, sed sub conditione, quod velit omnino carnibus vesci? VII. An peccent Caupones ministrando omnibus indiscriminatim carnes diebus esurialibus? VIII. Licite carnes ministrantur Infidelibus die jejunii, sicut pueris ante rationis usum.

ARTICULUS V. 155

De Infirmis, & Pauperibus a Jejunio excusantibus.

I. Excusant Dispensatio, & Impotentia saepe orta ex infirmitate, paupertate, labore, aetate. II. Infirmis excusantibus debet esse notabilis, puta si timeatur ex jejunio capitis vertigo, aut stomachi dolor; Aut si ex illo impediantur consueta uniuscujusque operationes. III. Praegnantibus, & nutrices, etsi valida, ad jejunium non tenentur,

sed tenentur secundum se a carnibus abstinere. Qui absque cena nequit nocturno calefieri sufficienter, non tenetur mane jentare, ut vespere cenet. IV. In dubio an jejunium sit graviter nociturum, standum iudicio Medici docti, & timorati; vel petenda est dispensatio; Quae probabiliter dari potest, etiam si dubitetur, an detur iusta causa ad dispensandum. V. Nec Medicus, nec Confessarius dispensare potest in jejniis, sed solus Superior; etiam Parochus; non tamen Abbatissa. VI. Excusatur pauper, si careat sufficienti cibo. Sed quinam dicitur cibus sufficiens? VII. Num liceat messoribus, ac iter agentibus vesci lacticiis, si desit sufficiens aliud alimentum?

ARTICULUS VI. 157

De Labore, & Aetate, quae a Jejunio excusant.

I. Excusantur a jejunio, qui exercent artem de se laboriosam, quamvis possent commode jejunare. II. Quanam dicatur ars de se laboriosa impossibilis cum jejunio? III. Non videntur artes de se laboriosae, Ars Sutoris, qui pannos sūt, & Ars Barbitonsoris; unde solum per accidens excusari possunt. IV. Quanam reputentur exercitia de se non laboriosa? Num Cantoris, Advocati, Concionatoris? Et quid de iter agentibus? V. Qui arti laboriosae operam navant, si uno, aut altero die a labore desistant, num teneantur iis diebus jejunare? VI. Quando nam Coniux a jejunio excusatur, si non possit aliter debitum reddere? VII. Non licet in fraudem jejunii opus laboriosum assumere, aut longum iter. Quomodo liceat aliquando ire venatum, quamvis non sit compossibile jejunium cum ea venatione? VIII. Probabiliter senes etiam robusti ad jejunium non obligantur inchoato anno sexagesimo; Et feminae juxta nonnullos inchoato quinta-

quagesimo? Quid si dubitetur de tali aetate?

QUÆSTIO XI. 161

De quarto Decalogi Præcepto

Honorandi Parentes.

ARTICULUS I.

De Obligatione filiorum erga parentes.

I. Filii Parentibus debent Amorem, Reverentiam, Obedientiam, & Subventionem. II. Amor Parentibus debitus consistit in fuga odii, & in exhibitione signorum amoris; necnon in dilectione interna, & formali. III. Reverentia Parentibus debita quid ferat? Et quando ab ea filii deobligentur? IV. Quando graviter peccent filii non obtemperando Parentibus? V. In iis, quæ pertinent ad viam statum, tenentur filii consulere Parentes, quamvis non teneantur deinde eorum consilium sequi. VI. Tenentur filii Parentibus subvenire tam in necessitatibus spiritualibus, quam in temporalibus. VII. In gravi necessitate Parentum tenentur filii abstinere ab ingressu in Religionem; necnon in extrema fratrum, aut sororum. At egredi e Religionem tenentur solum in extrema Parentum necessitate. VIII. Eodem modo Parentes tenentur ab ingressu in Religionem abstinere in gravi necessitate filiorum, & in extrema egredi.

ARTICULUS II. 164

De Obligatione Parentum erga filios.

I. Tenentur parentes bono spirituali, & temporalis filiorum multipliciter prospicere; & si ad eorum emendationem est necessarium, possunt percutere etiam in Sacris constitutos. II. Mater solum te-

netur lactare, & educare filium usque ad tertium annum, nisi pater sit impotens ad alendum filium. In defectum parentum tenentur Avi, deinde Avia. Si divites exponant filios Hospitali, tenentur huic expensas compensare. III. Plurima causa a Doctoribus assignantur, ob quas potest Pater filium exheredare. IV. Si filia contra voluntatem Patris nubat indigno, non potest exheredari. V. Num Pater filio, quem exheredare potest, teneatur alimenta prestare ad vitam sustentandam? VI. Quid veniat nomine alimentorum, quæ Pater tenetur filio prestare? Num teneatur etiam alere uxores filiorum, & filia spuris dotem constituere? VII. Obligatio, quam habent parentes alendi filios, transit ad heredes; Sicut etiam si bona parentis donentur Monasterio, aut addicantur fisco. VIII. Quinam debet filium alere, si dubitetur num sit filius Petri, an Pauli? Et Pater paratus a Patre, an a filiis alendus est?

ARTIC. III. 166

De Obligatione Conjugum ad invicem.

I. Etiam vir debet uxori præter amorem, obedientiam in iis, in quibus est subiectus, & honorem. II. Potest vir objurgare, & leviter percutere uxorem, si sit spes emendationis; at nequit sine gravi culpa illam graviter percutere. III. Secundum se tenetur vir alere uxorem, quamvis illam duxerit indotatam. IV. Num teneatur illam alere, quando ob utriusque culpam ab eo recessit? V. Aliquando tamen uxor tenetur virum alere. VI. Majorem debet amorem, reverentiam, & obedientiam uxor viro, quam uxor Vir, quippe qui est caput mulieris; unde tenetur uxor virum sequi: Sed quid si patrum intercedat non mutandi locum?

AR-

De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad subditos, & ad invicem.

I. Mancipia tenentur cum periculo vite dominum defendere. II. Servis in bello iusto captis licitum est fugere, si non dederint fidem non fugiendi. III. Quicquid servus acquirit, domino acquirit, si de consensu domini non habeat peculium. IV. Famuli non tenentur, sicut tenentur servi, dominum defendere cum vita discrimine. Num debeatur famulo salarium, si diu agrotat? V. Num Superiores, Magistri, Parentes possint moderate ad correctionem verberare etiam in Sacris constitutos? VI. Quomodo se gerere debet Herus erga famulos? Num possit illos agrotantes mutere ad Hospitale subtrahendo mercedem? Ecclesia Clericis agrotantibus non denegat distributiones. VII. Religiosi non tenentur obedire Pralatis suis in iis, qua sunt aut supra regulam, aut prater regulam. VIII. Pralati tenentur ad residentiam, & ad dispensandos redditus Ecclesiasticos superfluos congrue sustentationi in usus pios. IX. Parochus quomodo debeat providere de Vicario, si non resideat ex iusta causa? X. Subditi erga Principes laicos ad quid tenentur? XI. Ad quid vero Principes laici erga Vassallos? XII. Peccat Princeps, & ad restitutionem damni secuti tenetur, si ad Officium Gubernatoris, vel Judicis promoveat ineptos. XIII. Peccat etiam plerumque graviter, & contra fidelitatem erga Rempublicam, & contra iustitiam distributivam, si ad hac Officia promoveat dignos, omissis dignioribus, seu Republica utilioribus. XIV. Officia secularia solus Princeps supremus potest aliquando moderate vendere, idque propter Rempublicam utilitatem, non ob privatam commodum.

Pars II.

De obligatione diligendi proximum.

I. Tenemur proximum diligere etiam actu interno, & formali. II. Etiam peccatores diligendi sunt, ac etiam inimici actu interno, & formali amore prosequendi. Non tenemur tamen per se loquendo illos salutare, si scandalum absit. III. Non tenemur actionem coram Iudice omittere, ut offensio satisfactionem prabeat pro injuria, & damnis illatis. Quid si sponte exhibeat ipse satisfactionem? IV. Quonam ordine proximus diligendus est? Diversus ordo servandus in necessitate extrema, vel gravi, ac extra necessitatem. V. Quanam sint peccata omissionis, & commissionis, qua charitati erga proximum adversantur? VI. Explicanda est in confessione species mali, quod vis proximo inferre, non tamen species mali, quam proximo desideres. VII. Adversantur charitati erga proximum non solum Odium, sed etiam Indignatio, & Ira; qui tamen actus licite cum moderatione debita exerceri possunt. VIII. Adversantur etiam Discordia, Contentio, Rixa, Seditio, (qua a Bello, & a Schismate differt) & Scandalum. IX. Non est peccatum contra charitatem scandalum acceptum, sed Scandalum datum. X. Scandalum Activum aliud est directum, aliud indirectum; Scandalum passivum aliud est Pusillorum, aliud Pharisaeicum. XI. Scandalum directum semper est peccaminosum; at non semper scandalum indirectum; quod cum nonnullis limitationibus permitti potest. XII. Quanam dicantur actiones licite, quamvis cum iis materialiter cooperemur cum peccato proximi? XIII. Sine causa permitti non potest scandalum acceptum, ne pharisaeicum quidem. XIV. Ad vitandum scandalum Pusillorum omitti aliquando potest nonnullorum preceptorum observantia.

F f xv.

xv. In pluribus casibus abesse potest peccatum scandalum, quamvis coram aliis peccetur. xvi. Num aperienda sit in confessione species peccati, ad quod inducitur proximus, qui scandalizatur.

ARTICULUS VI. 180

De Obligatione subveniendi proximo in suis necessitatibus.

i. In extrema necessitate spirituali proximi tenemur illi, etiam cum vita discrimine, succurrere. ii. In necessitate non extrema, sed gravi alicujus particularis non tenemur cum vita periculo succurrere; tenemur tamen in necessitate gravi alicujus Communitatis. iii. Pastor, etiam in gravi necessitate suarum ovium, tenetur opem illis ferre cum vita discrimine. iv. Non tenemur, sed possumus periculo exponere vitam propriam pro vita temporali proximi. v. Divitibus precipitur facile tribuere elemosynam indigentibus. vi. In extrema proximi necessitate tenemur ad elemosynam ex necessariis statui proprio, sed natura superfluis. vii. Num satis sit extreme indigenti mutare? viii. Num in gravi necessitate proximi teneamur illi succurrere ex necessariis ad statum? Teneamur certe ex statui superfluis. ix. Ad quid teneamur in communibus pauperum necessitatibus? x. Beneficariis magis, quam alii obligantur ad succurrendum pauperibus. Quonam pacto possint de redditibus Beneficii disponere? xi. Quandonam teneamur proximum fraternaliter corrigere, & Quomodo? Quid si dubitetur, an correctio sit profutura? xii. Num etiam cum gravi incommodo fieri debeat aliquando fraternam correctio? Et num premissa ea debeat semper, antequam delictum denunciatur?

QUÆSTIO XII. 186

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falsum testimonium.

ARTICULUS I. *ibid.*

De Forma Juris a Judice servanda.

i. Forma juris, seu Legum dispositio a Judice servanda est, tum in modo procedendi, tum in ferenda sententia. ii. Modus procedendi juxta formam juris est triplex, per Accusationem, per Denunciationem, & per Inquisitionem: Hac autem triplex est, Generalis, Particularis, & Mixta. iii. Ut per Inquisitionem generalem procedat Judex, non prærequiritur Infamia, nec Accusatio. Debent tunc manifestari delicta, si delinquentes laborent infamia. iv. Ad Inquisitionem specialem prærequiritur accusatio, qua sufficienter habetur per infamiam, aut per publicum rumorem. v. Infamia habetur per vocem multorum, quin taxetur numerus, sed arbitrio Judicis relinquendus. vi. Num sufficientia indicia certa, ut possit fieri specialis Inquisitio? vii. Quid prærequiritur ad Inquisitionem Mixtam? viii. In quibusnam casibus fieri potest Inquisitio specialis, nulla infamia præcurre? ix. Quanam forma debet procedere Judex post accusationem, aut denunciationem Rei? x. Num licite procedat Judex propter meram querelam, aut denunciationem sine prævia infamia?

ARTICULUS II. 190

De Jurisdictione in Judice requisita.

i. Requiritur Jurisdictio in Judice, ut valide sententiam ferat, sive ea sit ordinaria, sive delegata, sive Arbitraria, sive Accessoria. ii. Judices saculares

num possint vi consuetudinis immemorablem aliquam sententiam ferre adversus Ecclesiasticos? III. In pluribus casibus permittitur Judicibus laicis de Clericis cognoscere. IV. Qui patrato delicto assumpsit habitum Clericalem, aut Religiosum, poteritne a Judice laico puniri? V. Clerici turbantes Rempublicam possunt a Judice laico reprimi, capi, & illico Superiori Ecclesiastico tradi, ut puniantur.

ARTICULUS III. 192

De Judice in ferenda sententia.

I. Judici non licet in ferenda sententia sequi opinionem minus probabilem, omissa probabiliore. Cur id liceat Confessariis? II. In causis civilibus, in quibus opiniones circa jus sunt aequae probabiles, univrsim potest iudex causam adjudicare, cui mavult, favendo tamen Reo, prout fieri potest. At si opiniones sunt aequae probabiles circa factum, debet dividi res, aut pretium rei. III. In causis vero criminalibus, quando opiniones circa factum sunt aequae probabiles, sequenda est opinio magis favens Reo. IV. Judex inferior nequit damnare Reum, si solum privata scientia sciat illum esse reum. Potest tamen debitorem hujusmodi cogere ad solvendum. V. Judex supremus regulariter non potest Reum condemnare, nisi citatum, & auditum. VI. Num possit Judex damnare juridice Reum, si privata scientia sciat illum esse innocentem? Probabilis id non licet in causis capitalibus, sed solum in civilibus, ac levis momenti. VII. Quanam munera accipi possunt a Judice, praefato iuramento de non acceptandis muneribus a partibus, & praefatis legibus id vetantibus? VIII. Pretium acceptum pro ferenda sententia injusta, post illam non est restituendum; sicut restitui debet pre-

rium pro ferenda sententia iusta. IX. Leges positivae vetantes munerum acceptionem non allicientium ad injustitiam probabiliter non obligant sub mortali; secluso iuramento quod a Judicibus praestatur de iis non acceptandis. X. Dari possunt Judici munera ad vexationem injustam redimendam. Sed non est de facili credendum, quod ea intercedat; nec quod propter munera diligentius merita cause illo sit discussurus.

ARTICULUS IV. 196

De Accusatore.

I. Accusatio differt a denunciatione iuridica, eo quod hac fieri possit solis verbis sine aliis solemnitatibus propriis accusationis; Nec tenetur denunciator crimen probare, & poenam talionis subire; Differt etiam a denunciatione paterna, quia hac ordinatur ad emendationem, non ad punitionem Rei. Quanam dicatur denuntiatio Canonica? II. Denuntiatio paterna in foro Ecclesiastico transire potest in iudicalem. Ad paternam denunciationem procedere debet fraternam correctio, non ad accusationem. III. Licitum est accusare, vel judicialiter denunciare reum propter injurias nobis irrogatas, & propter quodcumque crimen, licet occultum. IV. Num premissi debeat accusationi correctio fraternam? Num condonare offensas sit solum consilium, itaut licite possimus reum accusare, non ex odio erga illum, sed ex amore justitiae? V. Raro in praxi peccatur, si ob offensas occultas nobis irrogatas reum accusamus, si odium omnino absit. VI. Qui omittit accusationem, vel denunciationem debitam ex charitate, peccat; sed non tenetur ad restitutionem, nisi ad illam teneatur ex justitia. VII. Plurimi sunt, qui ab accusando repelluntur. VIII. In nonnullis

casibus non licet eum accusare, etiam
posito Superioris precepto.

ARTICULUS V. 198

De Testibus, & Notariis.

I. Quinam testes requirantur, & sufficiant, ut possit Reus damnari? Quinam vero jure Canonico, quinam jure civili inhabiles sunt ad testandum? II. Nemo tenetur testari, nisi a charitate, aut a precepto superioris ad testandum adigatur. Num teneatur ad restitutionem, qui contra preceptum superioris renuit testari? III. In quibus casibus non datur obligatio testandi, etiam posito precepto Superioris? IV. Non tenemur, sed possumus offerre nosmet ad testandum ad vitam innocentis salvandam, quamvis inde sequatur mors delinquentis. V. Teneatur retractare testimonium falsum etiam cum periculo vita, qui ob illud est in causa, ut alius morti damnetur. VI. Qui pecuniam accipit, ut verum testetur, non tenetur illam restituere; sed ante patratum crimen tenetur illam restituere, si acceperit ad deponendum falsum; post crimen vero tenetur compensare damnum illatum. VII. Num teneatur testificari, posito iudicis precepto, qui novit crimen ab Accusatore, aut a Teste? VIII. Si iudex legitime interroget, nequit testis equivocare; Secus vero si non procedat legitime; Et aliquando ad hanc equivocationem tenetur. IX. Si testis sibi contradicat in eodem examine, standum est posteriori dicto; secus vero si sibi contradicat in diversis examinibus. X. Si Notarius aliquid scripserit, & testis juret se illud non dixisse, credendum est potius Notario.

ARTICULUS VI. 201

De Reo.

I. Reus in iudicio non tenetur respondere, nisi iudice interrogetur, ita scilicet ut precesserit vel semiplena probatio, vel indicia clara, aut infamia, que per duos testes probata sint. Et in nonnullis casibus iudice interrogatus potest equivocare. II. Non sufficit ad semiplenam probationem solus accusator, aut denunciator. III. Probabiliter reus iudice interrogatus non tenetur veritatem fateri, si inde sibi imminet grave damnum. IV. Quid si reo nulla sit spes evadendi mortem, aut aliud grave damnum? Num peccet lethaliter, si veritatem non fateatur? V. Num sine mortali possit equivocare, qui iudice interrogatur de re levi? VI. Propter opiniones utrinque probabiles saepe datur bellum utrinque justum; Unde potest iudex iuste interrogare, quin teneatur reus veritatem fateri. VII. Potest reus e carcere fugere, quamvis inde sequatur custodis mors a iudice illi instigenda. Nequit tamen reus ministris iustitia vim inferre, illos percutiendo, &c. VIII. Cum moderamine inculcata tutela potest Reus, ejusque advocatus propalare occulta crimina testium ad eorum auctoritatem infringendam; sed non potest in falsa crimina appingere.

ARTICULUS VII. 203

De Advocato, ac Procuratore.

I. Ad restitutionem tenetur Advocatus, (sicut & Procurator) si ex sua negligentia, aut imperitia causa amittatur. Sicut etiam si causam manifeste injustam defendat; aut si partem inducat ad transactionem in causa injusta; Non

non si secreta causa alteri parti pro-
dat. II. Potest Advocatus causam mi-
nus probabilem, immo & dubiam pa-
trocinari; non tamen causam, qua pa-
rum habet probabilitatis, in quam fe-

re nunquam iudices inclinant. III. Ve-
ritum est Advocatis pacisci de quota li-
tis. Id tamen ex natura rei licitum vi-
detur pro foro interno, modo absit pe-
riculum fraudis, & iniustitia.

FINIS.

IN

201
espon.
a scili-
batio,
3 qua
non
pot-
ad se.
ator,
reus
erina.
gra-
lla sit
grave
r, s
s sine
vidice
er a-
datur
st ju-
reus
car-
er cu-
Ne-
vino
111,
porefi
e oc-
nita
st iis
202
e.
ims,
igen-
ur.
inju-
ad
Nec-
ob